

Græsrodsseminaret
>> I bevægelse <<

28 januar 1984

OOA-SÆRTRYK 23
GRÆSRODSSEMINAR "I BEVÆGELSE",
28 januar 1984

UDGIVET AF OOA, ORGANISATIONEN
TIL OPLYSNING OM ATOMKRAFT
Ryesgade 19, 2200 Kbh. N
Tlf. 01-355507 & 01-354807

Tryk: OOA
Juni 1984
ISSN 0105-4899
ISBN 87-87625-15-6

INDHOLDSFORTEGNELSE

OOA'S OPLÆG PÅ SEMINARET " I BEVÆGELSE "	side 3
v. Jørgen Steen Nielsen	
SOCIALE BEVÆGELSERS UDVIKLINGSPROCES SAMT SAMFUNDETS REAKTIONSMØNSTRE OVER FOR BEVÆ- GELSERNE v. Lutz Mez, red. af Peter Bøegh	side 14
DANSKERNE - I BEVÆGELSE?	
v. Henrik Sidenius	side 18
MAGT OG MODMAGT v. Thomas Mathiesen	side 27
OPLÆG FRA NOAH v. Jeppe Læssøe	side 38
OPLÆG FRA NEJ TIL ATOMVÅBEN v. Stig Hjarvad, aktiv i NTA's bladgruppe	side 46
OPLÆG FRA GREVINDE DANNER STIFTELSEN v. Gunna Starck	side 50
EMNER FRA GRUPPEARBEJDET	side 52
HVAD NU? - OM VISIONERNE v. Ebbe Kløvedal Reich	side 53
LISTE OVER DELTAGENDE ORGANISATIONER	side 68
PROGRAM FOR SEMINARET	side 69
LISTE OVER OOA - SÆRTRYK	side 70

FORORD

Dette OOA-særtryk indeholder teksterne - nogle gengivet efter manuskript, andre i referat - til de indlæg, der blev holdt på græsrodsseminaret " I bevægelse " lørdag den 28. januar 1984 på Rødovre Statsskole i København.

Seminaret var arrangeret af OOA i forbindelse med organisationens 10 års fødselsdag. Det var derfor naturligt at give græsrodder lejlighed til at sætte sig sammen og snakke erfaringer og fremtid. Hvad har vi nået i græsrodsbevægelserne de sidste 10 år? Hvad har vi lært personligt? Hvilke erfaringer har vi høstet? Har vi gennem vores arbejde formået at sætte varige spor, udvide demokratiet, gøre Danmark varmere? Og hvad gør vi i fremtiden?

Netop i en tid hvor dørene lukkes om os, hvor truslerne vokser og mange skubbes ud i kulden - netop nu er det vigtigt at hjælpe hinanden, at give og få inspiration til at gå videre, til sammen at søge den mangfoldighed af muligheder der findes for at ændre tingene og skabe et andet og bedre samfund. Vi skal støtte hinanden i forståelsen af, at vi ikke er umyndiggjorte, svage enkeltindivider, men at vi ved at stå sammen kan skabe den styrke, der er så desperat brug for i dag.

Det er vigtigt for os alle at få en ny portion inspiration og optimisme. Det synes vi i OOA lykkedes på seminaret. Det blev en både inspirerende og positiv dag takket være de mange deltagere, gruppearbejdet og indlæggene fra talerstolen. Det var alt sammen værd at fastholde i erindringen. Vi håber, dette særtryk kan hjælpe med til det!

Forud for seminaret havde deltagerne fået OOA's fødselsdagsskrift " 10 år i bevægelse " - som et oplæg, som stof til eftertanke - en sammenfatning af, hvad der er sket i OOA i de sidste 10 år. Det kan stadig bestilles hos OOA.

OOA'S OPLÆG PÅ SEMINARIET "I BEVÆGELSE"

v. Jørgen Steen Nielsen

For godt 25 år siden begyndte atomkraftens æra i det store udland. Det samme gjorde atomkraftmodstandens. Der var faktisk mennesker, som var bekymrede og forsøgte at advare, allerede dengang.

Men prøv og hør, hvordan deres advarsler blev modtaget: Jeg citerer verdenssundhedsorganisationen WHO's psykiatriske ekspertgruppe i en rapport fra 1958:

"Meget af det som er karakteristisk for offentlighedens reaktion imod kernekraft kan henføres til den psykologiske mekanisme, der er kendt som "regression". Denne er oftest forbundet med vigtige hverdagssituationer i barndommen såsom fødeindtagelse og afføring. Blandt alle de farer, som radioaktiviteten skaber - hvad enten den nu stammer fra atombombenedfald eller fra ulykker i atomkraftværker - er den mest foruroligende fare således den, der truer levnedsmidlerne. Ved reaktorulykken i Windscale var det først og fremmest de truede forråd af mælk, som opskræmte befolkningen. Bekymringen for atomaffaldsspørgsmålet er ude af proportion med spørgsmålets betydning, hvorfor man må drage den slutsats, at meget af frygten for nedfaldet stammer fra en symbolsk kobling mellem atomaffald og kropsaffald. Det er denne regressionstendens, som ligger bag de dybere irrationelle bekymringer og bag de overdrevne følelsesmæssige reaktioner."

Sådan sagde altså den internationale psykiatriske ekspertise i 1958: Atomkraftens problem bestod i virkeligheden i, at nogle frustrerede mennesker i deres barndom ikke havde fået lov til en tilstrækkelig intim omgang med deres eget "kropsaffald", som de fremmedgjorte eksperter kalder det. Reelle problemer havde atomkraften

ingen af.

Det er let at se, at der er nået meget siden da. Alle vi frustrerede, barnlige sjæle har faktisk formået at overbevise en masse eksperter - heriblandt ikke så få psykiatere - foruden politikere, embedsmænd og industrifolk om, at atomkraft ikke blot giver associationer til, men faktisk er det rene skidt.

Måske med en enkelt undtagelse er hele den vestlige verden nu igang med et taktisk tilbagetog fra atomkraften. Det går ganske vist langsomt - gangarten kan vel nærmest karakteriseres ved ét skridt frem og to-tre tilbage - men i det store perspektiv tror jeg ikke, der er tvivl om retningen. Der er skabt en uhyre bred erkendelse af, at atomenergien er en teknologisk fejltagelse, og den langsomme afvikling er indledt. Et ubehageligt forhold i den sammenhæng er dog, at den multinationale atomindustri forsøger at forlænge sin døds kamp ved massive eksportfremstød for deres reaktorer i den tredje verden.

Når atomkraften er på vej ud, er den grundlæggende årsag naturligvis, at denne energiteknologi har en lang række af negative sider og uløste problemer. Men anledningen til at problemerne også er blevet realiteter i politisk forstand, er først og fremmest store befolkningsgruppers aktive modstand i mange lande og gennem mange år.

Modstanden blev fremkaldt af den voldsomme ekspansion af atomkraftprogrammerne i begyndelsen af 70'erne, og den blev båret af en optimisme og en fremtidstro, der havde sin rod i den demokratiets og kulturens højkonjunktur, som på en række områder gjorde sig gældende i årene omkring 1968. Herhjemme havde bl.a. NOAH's arbejde været med til at skabe visioner og forhåbninger hos mange mennesker om et samfund, der var mindre forurenende og ressourcefrådsende og mere decentralt, demokratisk og overskueligt. "Small is beautiful" var det

slagord, som økonomen E.F. Schumacher lancerede i 1973, og overfor det fremstod de danske elværkers planer i 1974 om centralistiske, livstruende mammut-atomkraftværker som en provokation, man ikke kunne sidde overhørig.

I de ti år, der er forløbet siden da, er arbejdet i den folkelige bevægelse mod atomkraft forløbet med en tro på, at: Det kan nytte. Og hvor andre bevægelser lejlighedsvis har oplevet nederlag eller tilbageslag, er vi så heldige, at vi i dag tilsyneladende står tæt på at kunne bekræfte parolen: Det har nytte. Atomkraften bliver afvist i Danmark. Det kan lade sig gøre at stritte imod.

For OOA's vedkommende er der nok også en smule konjunkturbestemt held med i billedet - tiderne opfordrer jo ikke ligefrem til milliardinvesteringer i teknologier, hvis rentabilitet er håbløs. Men der er først og fremmest tale om, at mange menneskers stædighed, sammenhold, selvtillid og saglighed har båret frugt. Vi har for første gang fået en gennemgribende teknologivurdering på befolkningens - og ikke eksperternes - betingelser. Og vi har banet vej for et opgør med myten om velfærd gennem ukontrolleret vækst.

Set i en større sammenhæng er der tale om, at en stribe bevægelser op igennem 70'erne og begyndelsen af 80'erne har formået at aktivere og engagere en utrolig masse mennesker, og at disse mennesker tilsammen og på en række områder har kunnet gøre op med vrangforestillingen om, at tilværelsen skal styres af en snæver kreds af teknokrater og økonomiske interesser. Via græsrodsbevægelserne har der i de sidste ti år været en folkelig deltagelse i politiske og samfundsmæssige spørgsmål, som er uden sidestykke i nyere tid. Bevægelserne har reelt udvidet demokratiet.

Det store spørgsmål er, hvordan disse resultater og erfaringer kan bruges i dag, i en tid, hvor manges slo-

gan ikke er "Det kan nytte", men derimod "No future" eller simpelthen "Nå!" Har bevægelserne en rolle at spille i 1984? Kan vores arbejds-, organiserings- og aktionsformer fungere under ændrede samfundsforhold?

Før jeg begiver mig ind på dette 10.000 kroners spørgsmål, må det være rimeligt forsøgsvis at sammenfatte nogle af de karakteristika, som har været gældende for én af det sidste tiårs bevægelser. Jeg har sammenfattet nogle af erfaringerne i 11 punkter, og de gælder altså i første række for OOA. Jeg siger heller ikke, at de behøver at være ideelle for alle andre bevægelser.

1) Vi har arbejdet udfra et minimumsgrundlag, der sikrer den størst mulige enighed og mindsker risikoen for lammelse som følge af intern politisk splittelse. Radioaktivitet truer alle - rød som sort - og kravet "Atomkraft - nej tak" kan samle en masse mennesker på tværs af partitilhørsforhold og holdning til samfundet iøvrigt. Vigtigt er det, at minimumsgrundlaget ikke blot indeholder et "nej", en protest, men også noget, der peger fremad, et alternativ. Både fordi det øger troværdigheden, men også fordi det er det man egentlig slås for - alternativet.

2) Man skal oplyse med henblik på at overbevise og ikke propagandere eller manipulere med henblik på kortsigtet forførelse. I atomkraftdebatten har elværkerne gennem alle årene manipuleret i håbet om at få en hurtig beslutning igennem, hvorimod modstanderne konsekvent har krævet tid for at kunne muliggøre en egentlig oplysning og debat i befolkningen. Heri ligger altså kravet om saglighed og troværdighed i informationen og dermed et krav om at kunne yde modekspertise.

3) Man skal bevare åbenhed overfor modparten og søge at nå ind til mennesket bag den hvide kittel eller jakkesættet. Er man i forvejen fastlåst i sit syn på modparten, er dialog umuliggjort og kun konfrontationen tilbage. Samtidig skal man ikke være naiv i sin opfat-

telse af de strukturer, man er oppe imod. Det er ganske vist vigtigt altid at prøve at vinde mennesket for sin sag, men man må samtidig have for øje, at de strukturer, som dette menneske er en del af, oftest er uhyre meget vanskeligere at påvirke via dialog. Her er det, at det direkte pres tæller.

4) Man skal forene oplysning med aktion, seriøsitet med fantasi, fornuft med følelse. Ren aktionisme skaber kortsigtet interesse, men som regel ikke bred og varig forståelse og opbakning. Omvendt betyder oplysning uden aktion, at man ikke på en konstruktiv måde kan komme af med de følelser, som oplysningerne skaber, og samtidig at man ikke kan etablere det direkte pres, der får f.eks. politikere til at gå fra uforpligtende holdning til konkret handling. I OOA har vi altid bestræbt os på at bygge op til demonstrationer og protester ved hjælp af oplysningskampagner.

5) Man skal søge at nå alle målgrupper. Det er en nærliggende og hyppig faldgrube at forfalde til missioneren blandt de allerede frelst. Vi i OOA er f.eks. ofre for det i den forstand, at de fleste artikler vi skriver, bliver sendt til Information, hvor de i forvejen overbeviste kan sidde og nikke automatisk. I det øjeblik man opgiver at nå de svære grupper og bliver tiltagende indadvendt, er man på vej til at sætte sig selv udenfor indflydelse. I dette ligger også, at man skal søge at informere og påvirke politikere fra alle partier. Det vil sige at undgå politisk isolering eller omklamring.

6) Man skal have et så vidt udbygget net af "allierede" som muligt indenfor de organer, der repræsenterer ens modpart. Altså kilder der er villige til at lade afgørende oplysninger "sive". Det vi siger til f.eks. embedsmændene er ikke: "Vær illoyal overfor din arbejdsgiver, staten", men derimod "Vær solidarisk overfor den befolkning, som du jo i virkeligheden er ansat af

og ansat til at arbejde for."

7) Bevægelserne må sikre en organisationsstruktur, der er internt tillidsskabende og ansvarsfremmende og samtidig dynamisk og handlekraftig. Det kan godt være svært. OOA's opbygning er som bekendt karakteriseret ved fraværet af valgte ledere og organer, hvilket søges erstattet af hyppige lokale fællesmøder, 3-4 årlige landsmøder og et internblad hver anden uge. Der er intet formelt medlemsskab - det er de til enhver tid aktive, der tager beslutningerne og fører dem ud i livet. OOA's flade struktur har én "pukkel", der betyder en afvigelse fra idealet: landssekretariatet med dets mandat til at udtale sig til landspressen og holde kontakt med politikere og centrale myndigheder. OOA's struktur er ligesom andre bevægelers et eksperiment. Det er en tilnærmelse til reelt demokrati fremfor formelt demokrati.

8) Bevægelsen må ikke være styret af sin økonomi. Man må ikke sætte tæring efter næring, men skal tværtimod skaffe sig næring efter tæring. Hvis den første tanke i bevægelsen er: Hvad har vi råd til? så er bevægelsen på vej til ufarliggørelse og politisk impotens. Dette betyder jo ikke, at økonomien er ligegyldig. Tværtimod er det utrolig vigtigt at lægge ordentlige budgetter når aktioner eller oplysningsudspil er besluttet. Indsamlingskampagnens omfang skal jo tilrettelægges udfra det forventede økonomiske behov ved de efterfølgende udspil. Der er ikke noget så surt som at skulle samle penge ind til dækning af underskud ved en aktion, der er overstået. Endelig er det vigtigt, at indtægterne er decentrerede. Pengene skal ikke ophobes centralt, men tilflyde de aktive grupper, f.eks. ved at fortjenester ved salg går direkte til de lokale grupper.

9) Man skal skabe sin egen modkultur og sociale forankring. Dette dels for selv at kunne overleve og udvikle sig som et helt menneske i det oftest hårde slid som aktivist, men også for i en større sammenhæng at skabe

et værdimæssigt værn mod negative holdningsmæssige tendenser i tiden. Uden nogle stærkt forankrede kulturelle, sociale og etiske værdier har man ringe modstandskraft mod økonomiske eller politiske anslag udefra. En modkultur, der bygger på kærlighed, tolerance, solidaritet, lighed og mellemfolkelig forståelse er det eneste værn mod egoisme, misundelse, racisme og - i sidste led - facisme.

10) Man skal hele tiden sigte mod delsejre på vej mod bevægelsens endelige mål. Vi har jo efterhånden lært, at det tager lang tid at nå til vejs ende, og derfor er det vigtigt at gøre arbejdet, så vi vinder lidt hele tiden. I det ligger også, at man så længe det går fremad hele tiden må skærpe sine krav og inddrage nye spørgsmål indenfor rammerne af bevægelsens målsætning. Det er heller ikke tilfældigt, at vi først for få år siden begyndte at udtale os om ejerforholdene til naturgassen. Og det er ikke tilfældigt, at vi nu lægger større vægt på at diskutere sammenhængene i det militær-industrielle nukleare kompleks. Det er udtryk for, at vi selv har udviklet os, og at den offentlige debat og almindelige bevidsthed i årenes løb har taget nogle kvalitative spring.

I det øjeblik en bevægelse nærmer sig opfyldelsen af sin målsætning, må den overveje at opløse sig. En græsrodsbevægelse, der går over til at forsvare det bestående, er ikke længere i bevægelse. Kun så længe bevægelsen er i opposition til den officielle politik eller mening og på vej frem mod et mål, lever den og har selvstændig berettigelse.

11) Man skal være ufattelig tålmodig. Optimismen er nødvendig, men hvis man skruer forventningerne for højt op - enten internt i bevægelsen eller overfor offentligheden - og det så trækker ud med at nå målet (og det gør det næsten altid), så kan forventningerne slå over i skuffelse, desillusion og bitterhed. Med

de emner, som de fleste store græsrodsbevægelser slås med, er tidsperspektivet ikke år, men årtier eller generationer. Vi må forstå, at det ligeså meget er bevægelsen mod målet som selve målet, det handler om. Vi skal skabe et bedre liv i kampen og ikke vente med at leve til kampen er overstået.

Det var så 11 vigtige erfaringer, som vi i OOA har gjort os. Men jeg vil godt gentage, at det er noget, vi tror er rigtigt, men ikke nødvendigvis noget, vi altid magter at leve op til.

Når dette er sagt, står 10.000 kroners spørgsmålet tilbage: Kan det alltsammen bruges til noget i dag? Har græsrodsbevægelserne som her beskrevet fremtiden foran sig, eller har de overlevet sig selv? Hvad er mulighederne og behovene i 1984?

Når der overhovedet er grund til at rejse spørgsmålet, er det jo fordi situationen i dag er en anden, end da vi startede. Som filosofen Peter Kamp sagde for nylig: Dengang i slutningen af 60'erne og begyndelsen af 70'erne sloges vi for Paradis på jord her og nu. I dag kæmper vi for at slippe for Helvede på jord. Både den accelererede atomvåbenoprustning og forringelsen af levevilkårene i form af øget arbejdsløshed, indskrænkede uddannelsesmuligheder og sociale nedskæringer betyder, at mange føler sig trængt i defensiven. Blandt dem, der var aktive i og efter 1968, oplever man nu ofte en fokusering på karriere og/eller på indre, mere eller mindre metafysiske værdier - begge dele i kombination med en udbredt desillusion og politisk pessimisme. Og hos mange unge, der er gået direkte fra skolen ud i arbejdsløshed spores tiltagende desperation, værdinihilisme, afmagt eller simpelthen virkelighedsflugt. Den store fare består i, at krisen, der i sin oprindelse og primære virkning er økonomisk, i anden omgang rammer menneskers fremtidstro, livsmod og kampvilje. Og det mest uhyggelige er, at hvis egoisme, misundelse og bitterhed

får lov at vokse, er der - præcis som i 30'erne - skabt de ideelle politiske, sociale og holdningsmæssige betingelser for udløsning af en krig, der denne gang kan blive altødelæggende.

Forfatteren Ulla Dahlerup skrev forleden i Politiken en kronik om disse tendenser med udgangspunkt i den politiske og private koldkrigsatmosfære i Berlin. Jeg tror, at hendes afsluttende sætninger rammer, hvad mange tænker i dag: "Jeg ved ingenting. Jeg er bange."

Nu har jeg udmalet de dystrest tænkelige perspektiver. Vender vi os med det som udgangspunkt mod os selv - de folkelige bevægelser - mener jeg, at der fortsat er grund til optimisme. Jeg er spændt på at høre, hvad andre bevægelser har at sige i dag, men for OOA's vedkommende kan det i alt fald konstateres, at pessimismen ikke er trængt ind over dørtærsklen. Selv om også flere af os i dag er ramt af arbejdsløshed og står med en usikker fremtid rent personligt, oplever vi i det daglige bevægelsesarbejde, at tilværelsen har mening, at vi faktisk vinder terræn, og at der fortsat er vilje til at slås og tro på fremtiden. I disse dage bobler det faktisk af liv i antiatomkraftbevægelsen.

Det har selvfølgelig sammenhæng med, at det kan se ud til, at vi måske er ved at vinde hvad selve spørgsmålet om atomkraft angår, men det har også sammenhæng med, at de værdier, som vi både slås for og lever på, fortsat trives blandt os: Solidaritet og kampvilje, selvtillid og indbyrdes tillid.

Her er vi ved det centrale i spørgsmålet om bevægelsernes funktion i dag. Det kan godt være, at vores forskellige mærkesager ikke bliver ved at være lige aktuelle eller mobiliserende, det kan også godt være, at nogle af vores aktionsformer er forældede, men det afgørende er, at der i de folkelige, basisdemokratiske bevægelser - og ikke så forfærdelig mange andre steder - fortsat findes visioner, engagement og livskraft. Som følge af

vores liv og erfaringer i en bevægelse har de fleste af os både private og politiske grunde til optimisme.

Her ligger også det store ansvar: De tusinder af bevægelsesaktivister, som har oplevet "de åbne døres årti", og som stadig har optimisme og selvtillid i behold, har en enorm opgave i forhold til dem, der har opgivet, og dem der aldrig har haft chancen. Bevægelserne er i dag det miljø, hvor de gode værdier lever. Og netop derfor kan og skal bevægelserne leve videre. De fungerer som en "lanterne i tasmørket", som Ebbe Kløvedal Reich skriver i OOA's tiårsskrift.

Den vigtige pointe er, at vi ikke bare skal leve videre. Vi står i en situation, hvor vi også skal tænke videre. Den største værdi af det vi har nået og lært til dato er måske netop, at det giver os mulighed og grundlag for at gå videre.

Jeg har ingen færdige svar at give på de store spørgsmål om nutiden og fremtiden, som trænger sig på. Men jeg tror, der ligger mange svar gemt i bevægelsernes - vores - kollektive bevidsthed. Hvis vi begynder at grave sammen, tror jeg, at vi kan finde frem til mange uprøvede muligheder. Og jeg ved, at der er brug for dem.

Udfordringen til os er, at vi holder fast i livskraften og optimismen og samtidig bliver dygtigere til at slå fra os. Vi skal holde hovedet koldt og hjertet varmt, som der står på plakaten.

- - -

En sidste slutbemærkning: Jeg har flere gange talt ud fra den antagelse, at OOA er ved at vinde i kampen mod atomkraft. Men det er faktisk en antagelse. Interesserne bag atomkraften har ikke smidt håndklædet i ringen endnu. Poul Schlüters udtalelser før valget kan meget vel have det dobbelte sigte både at gøre et tilbagetog muligt, men også at gøre elværker, Industriråd og Risø klart, at hvis de vil have atomkraft, så må de altså se

at komme op af hullerne.

Intet er frygteligere og mere demoraliserende end at blive styrtet ned fra forhåbningernes og den forventede sejrs tinde som følge af en overrumplingsmanøvre. Derfor siger vi: Det er for tidligt at slappe af. Den afgørende styrkeprøve står tilbage. Atomkraften bekæmpes ikke på ti år - det tager mindst elleve.